

Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler Eseri Üzerine Bir İnceleme

Ed: Ronald Numbers (Çeviri: İsmail Hakkı Yılmaz- İstanbul: Albaraka Yayınları, 2023- 3. Baskı)

Ramazan Yılmaz

ramazanyilmaz@karabuk.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı, Karabük/Türkiye

<https://ror.org/04wy7gp54>

Öz

Bu çalışma, Ronald L. Numbers editörlüğünde yayımlanan *Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler* adlı eseri değerlendirmektedir. Kitap, bilim–din ilişkisine dair modern dönemde dolaşımda olan yaygın anlatıları “mit” kavramı çerçevesinde inceleyerek, çatışma tezinin tarihsel olarak nasıl inşa edildiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Değerlendirmede, eserde ele alınan mitler üç ana çerçevede incelenmektedir: Tarihsel anlatıların inşası, sembolleştirilen bilimsel figürler ve modern bilimin metodolojik sınırları. Eserde; Orta Çağ bilimi, Kopernikçi devrim, Galileo, Newton ve Darwin gibi figürler etrafında şekillenen anlatıların çoğu zaman tarihsel gerçeklikten ziyade modern düşüncenin meşruiyetini destekleyen sembolik işlevler üstlendiği iddia edilmektedir. Bununla birlikte eserin, çatışma anlatısının aşırılıklarını düzeltirken modern bilimin kazandığı epistemik merkeziliği problemleştirmedeği görülmektedir. Bu çerçevede, yapılan değerlendirme, bilim–din gerilimini içeriksel bir hakikat çatışmasından ziyade epistemik otoritenin tarihsel olarak yer değiştirmesi şeklinde yorumlamayı önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilim–Din İlişkisi, Çatışma Tezi, Bilim Tarihi, Epistemik Otorite, Sekülerleşme.

Abstract

This study examines Ronald L. Numbers’s edited volume *Galileo Goes to Jail: And Other Myths about Science and Religion*. The book aims to show how the conflict thesis has been historically constructed by analyzing widespread modern narratives about the relationship between science and religion under the category of “myths.” This review examines the myths discussed in the volume within three main frameworks: the construction of historical narratives, symbolized scientific figures, and the methodological boundaries of modern science. It is argued that narratives surrounding medieval science, the Copernican revolution, and figures such as Galileo, Newton, and Darwin often assume symbolic functions that support the legitimacy of modern thought rather than simply reflecting historical reality. However, while the book corrects the excesses of the conflict narrative, it does not sufficiently problematize the epistemic centrality acquired by modern science. In this respect, the review proposes interpreting the science–religion tension not as a substantive conflict of truths, but as a historical shift in epistemic authority.

Keywords: Science–Religion Relationship, Conflict Thesis, History of Science, Epistemic Authority, Secularization.

Atf Bilgisi/Citation

Yılmaz, Ramazan. “Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler Eseri Üzerine Bir İnceleme”. *BALAGH - Journal of Islamic and Humanities Studies* 6/1 (Haziran2026): 139-146. <https://doi.org/10.65662/balagh.1914280>

Giriş

Bilim ve din ilişkisi, entelektüel tarihin en köklü meselelerinden biridir. Modern bilimin yükselişi ve beraberinde gelen teknik gelişmeler, modern dönemin büyük ölçüde bilimle özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak ortaya çıkan, hakikatin nihai ölçütünün bilim ve bilimsel yöntem olduğu yönündeki düşünce özellikle pozitivist ve bilim merkezli gelenekler içinde güçlü biçimde dile getirilmiştir. Bu çerçevede tarih çoğu zaman süreklilikten ziyade bir kırılma olarak okunmuş; söz konusu kırılma ise bilim ile din arasında yaşandığı varsayılan bir çatışmadan bilimin zaferle çıkışı şeklinde tasvir edilmiştir. Böylece bilim–din ilişkisine dair birçok anlatı, tarihsel olguların seçici ve sembolik yorumlarına dayanan ideolojik bir çerçeve içinde şekillenmiştir. İncelediğimiz eser, bu yerleşik anlatıları bir araya getirerek onları “mit” kategorisi altında eleştirel biçimde incelemeyi amaçlamaktadır.

Giriş bölümünde editör Ronald Numbers, bilim–din ilişkisine dair çatışmacı anlayışın tarihsel köklerini tartışmakta ve bu ilişkinin uzun süre “çatışma tezi” etrafında yorumlandığını belirtmektedir.¹ Bu yaklaşıma göre ilerlemenin katalizörü bilimdir. Din ise çoğu zaman bu ilerlemenin önünde engel olarak konumlandırılmıştır. Numbers özellikle bilimin felsefeden ayrılarak bağımsız bir alan hâline gelmesinin bilim–din gerilimini daha görünür kıldığını vurgulamaktadır. Numbers’ın girişinde herhangi bir din tanımı yapılmamakta ve bu ilişkinin genel bir durumu yansıttığı izlenimi doğmaktadır. Bununla birlikte eserdeki bölümler büyük ölçüde Hristiyanlık ile modern bilim arasındaki ilişkiye dair anlatıları ele almaktadır.

Kitaptaki anlatılarda bu ilişkinin somut aktörleri olarak bilim insanları ile teologlar öne çıkmaktadır. Numbers’a göre birçok bilim insanı teolojik meseleler hakkında söz söylemeyi meşru görürken, teologların bilimsel konulara müdahalesini ise sıklıkla eleştirmişlerdir. Bu durum modern dönemde bilimin dinin hizmetinde bir yardımcı olarak iş görücü olmaktan çıkarak kendi epistemik meşruiyetini kurmasıyla ilişkilendirilebilir. Bununla beraber jeoloji ve kozmoloji gibi alanlarda ortaya çıkan bulguların dinî yorumlara yöneltilen eleştiriler için kullanılması da çatışma tezini besleyen anlatılar üretmiştir. Kitapta “mit” kavramı bu çerçevede tamamen kurgu olan anlatıları değil, tarihsel bir olgudan hareket etmekle birlikte zamanla genelleştirilmiş ve sembolleştirilmiş yorumları ifade etmek için kullanılmaktadır.

Editör Ronald Numbers, bölüm yazarlarının farklı dinî arka planlarını vurgulayarak nesnel bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte eserin genel yönelimi, bilimin din karşısındaki konumunu doğrudan sorgulamaktan ziyade, bu konumu çevreleyen tarihsel anlatıları düzeltmeye odaklanmaktadır. Bu nedenle kitap, bilim–din çatışmasının tarihsel inşasını ve bu inşada kullanılan anlatıları sorgulamakla birlikte modern bilimin kazandığı epistemik konumu doğrudan problemleştirmemektedir.

Nitekim eserde bilim insanlarının dine yönelttiği eleştiriler ayrıntılı biçimde ele alınırken, dinî çevrelerin bilim taraftarlarına yönelttiği itirazlar daha sınırlı bir yer tutmaktadır. Bu durum, çatışma anlatısının çoğu zaman simetrik bir gerilimden ziyade bilimin kendi konumunu meşrulaştırma sürecinde üretilmiş bir tarihsel anlatı olarak işlediğini düşündürmektedir. Numbers’ın önemli katkılarından biri, bilim–din çatışmasının tarihsel bir olgu olmaktan çok süreç içinde inşa edilmiş bir anlatı olduğunu göstermesidir.

Eser, bilim–din ilişkisine dair yerleşik anlatıları sorgulayan yaklaşımla literatürde farklı değerlendirmelere konu olmuştur. Bazı yorumcular eserin özellikle bilim–din çatışmasına dair popüler tarihsel anlatıları düzeltme konusunda önemli bir katkı sunduğunu ve bu yönüyle öğretici bir başvuru metni işlevi gördüğünü belirtmektedir.² Bununla beraber bazı eleştiriler, kitabın çatışma anlatısını sorguladığını ama modern bilimin epistemik konumuna bir problem olarak değinmediğini ileri sürer. Dolayısıyla eserin,

¹ Ronald L. Numbers (ed.), *Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler*, çev. İsmail Hakkı Yılmaz (İstanbul: Albaraka Yayınları, 2023), 13-21.

² James F. Moore, “Galileo Goes to Jail. Edited by Ronald Numbers.”, *Zygon: Journal of Religion and Science* 45/2 (02 Haziran 2010), 526.

bilim–din ilişkisini hâlen modern bilim merkezli bir çerçeve içinde ele aldığı ileri sürülmüştür.³ Bu farklı değerlendirmeler, eserin bilim–din ilişkisine dair yerleşik kabulleri sorgulayarak önemli bir katkı sunduğunu; buna karşın modern bilimin epistemik statüsünü doğrudan tartışmaya açmadığını göstermektedir.

1. Çatışma Anlatısının Tarihsel İnşası

Modern bilimin yükselişiyle birlikte tarihsel süreçteki değişimler çoğu zaman süreklilikten ziyade kırılma olarak yorumlanmış ve bu kırılma bilim ile din arasında yaşandığı varsayılan bir çatışma anlatısı üzerinden okunmuştur. Numbers’ın editörlüğündeki eser, bu anlatıları “mit” başlığı altında eleştirel biçimde incelemektedir. Eserde ele alınan mitlerin bir kısmı, çatışma anlatısının tarihsel olarak inşa edilmesine hizmet eden örnekler olarak değerlendirilebilir.

Bu inşaya hizmet eden mitler, eserin başlangıç bölümlerinde ele alınmakta ve dinin başlangıçtan itibaren bilime düşman olduğu iddiası sorgulanmaktadır. Yazara göre Hristiyanlık içindeki bazı felsefe eleştirileri, çoğu zaman bizzat felsefi araçlarla yürütülmüştür. Bu durum bilim–din ilişkisinin entelektüel ile anti-entelektüel arasındaki basit bir karşıtlık olarak okunamayacağını göstermiştir. Hristiyanlığın “sırf bilmek için bilme” anlayışına mesafeli durduğu ifade edilse de bilimin Tanrısal vahyin anlaşılmasına hizmet eden bir araç olarak değer görmesi modern bilime uzanan süreçte önemli bir rol oynamıştır. Orta Çağ’da bilimin taşıyıcılarının çoğu zaman kilise mensupları olması ve üniversitelerin kilise desteğiyle kurumsallaşması da bu ilişkinin tek yönlü bir gerilim olarak yorumlanamayacağını göstermektedir.⁴

Benzer biçimde “Orta Çağ’da dünyanın düz olduğuna inanıldığı” iddiası da tarihsel bir mit olarak değerlendirilmektedir. Kilisenin düz dünya anlayışını kurumsal bir öğreti olarak savunmadığı, aksine dönemin bilginlerinin büyük ölçüde dünyanın küre biçimini kabul ettiği örneklerle ortaya konulmaktadır. Kristof Kolomb’un dünyanın yuvarlaklığını kanıtlayan bir figür olarak sunulması da modern dönemin Orta Çağ’ı cehaletle özdeşleştiren sembolleştirilmiş anlatılarının bir parçası olarak yorumlanmaktadır.

Eser, çatışma anlatısının tarihsel inşası noktasında popüler olan, İslam dünyasında bilime düşman bir kültür bulunduğu yönündeki iddiaları da sorgulanacak mitler arasında ele almaktadır. Müslümanların antik bilime katkı sunmadığı veya özellikle 13. yüzyıldan sonra bilime sırt çevirdiği yönündeki anlatılar, tarihsel örneklerle eleştirilmektedir. Aynı şekilde Gazzâlî’nin İslam dünyasındaki bilimsel gerilemenin başlıca sorumlusu olarak gösterilmesi de indirgemeci bir yorum olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir. Bu doğrultuda, bilimsel gelişmenin tek bir kültüre ya da tek bir düşünsel çizgiye indirgenemeyeceği ifade edilmektedir. Eserde İslam dünyasına dair verilen örnekler, büyük ölçüde Hristiyanlık–modern bilim ilişkisiyle sınırlı kalan çerçeveyi genişletme imkânı sunsa da bu imkân kitapta yeterince derinleştirilmemektedir.

Eserde anatomi biliminin gelişmemesinin dini yasaklardan kaynaklandığı iddiası da tarihsel veriler ışığında sorgulanmaktadır. Benzer şekilde doğum sırasında anestezi kullanımının kilise tarafından yasaklandığına dair anlatının da tarihsel olarak abartıldığı ve karşı çıkışların çoğu zaman tıp çevrelerinden geldiği ifade edilmektedir.⁵ Eserde sıklıkla vurgulanan ise bu tür anlatıların özellikle Andrew Dickson White ve William Draper gibi isimler tarafından çatışma tezini güçlendirmek amacıyla yaygınlaştırıldığıdır.

Kitapta eleştirilen bir diğer mit, modern bilimin köklerinin bütünüyle Hristiyanlığa dayandığı yönündeki “karşı mit”tir. Konu özelinde bilimin kültürler arası birikimle gelişen insani bir faaliyet olduğu belirtilmektedir. Hristiyanlığın modern bilim üzerindeki etkisi belli ölçüde kabul edilmekle birlikte, modern bilimin yalnızca Hristiyanlıkla açıklanamayacağı vurgulanmaktadır. Yazar bu noktada çatışmacı tezi reddettiği gibi din ile bilimin tamamen ilişkisiz alanlar olduğu görüşünü de benimsememektedir. Bununla birlikte “etki” kavramının analitik olarak ayrıştırılmaması, din–bilim ilişkisinin açıklayıcı bir modelden

³ Muzaffar Iqbal, “Book Review: Ronald L. Numbers (ed.): Galileo Goes to Jail and Other Myths About Science and Religion”, *Journal of Islamic Sciences* 7/2 (2009), 148-150.

⁴ Numbers, *Galileo Hapiste*, 23-34, 35-45.

⁵ Numbers, *Galileo Hapiste*, 175.

ziyade betimleyici bir düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Katolikliğin bilimsel devrime hiçbir katkı sağlamadığı yönündeki iddia da milliyetçi ve mezhepçi arka planıyla birlikte ele alınmaktadır. Modern bilimin yalnızca Protestanlık ya da ateizm gibi akımların ürünü olmadığı; aksine Protestanlık öncesi Katolik dünyasında da bilimsel zeminin oluştuğu ifade edilerek iddianın bir mittin ibaret olduğu gösterilmektedir.

“Bilimsel devrim, bilimi dinin boyunduruğundan kurtardı” şeklindeki anlatı da erken modern dönem örnekleri üzerinden sorgulanmaktadır. Birçok bilim insanının çalışmasını teolojik bir anlam ufku içinde yürüttüğü ve iki alan arasında ilkesel bir ayırım görmedikleri belirtilmektedir. Ancak zamanla bilimin kurumsal ve epistemik açıdan giderek bağımsızlaşma süreci doğrudan bir kopuştan ziyade epistemik otoritelerin ayrışması ve hakikatin temyiz mercii olarak bilimin öne çıkması şeklinde yorumlanabilir.

Bu durum aynı zamanda insanın olgularla kurduğu ilişkinin doğasına da işaret etmektedir. Tarihsel gerçeklik çoğu zaman doğrudan verilmiş bir olgular bütünü olarak değil, kavramlar ve anlatılar aracılığıyla anlaşılır hâle gelir. İnsan zihni gerçekliği çoğu zaman belirli yorum çerçeveleri içinde kavrar; bu nedenle tarihsel olaylar da çoğu zaman kendilerinden ziyade onları anlamlandıran kavramsal şemalar aracılığıyla görünür hâle gelir. Bilim–din çatışmasına dair anlatıların önemli bir kısmı da bu tür yorum çerçevelerinin ürünüdür. Dolayısıyla söz konusu gerilim yalnızca tarihsel olayların kendisinden değil, bu olayların modern zihinde belirli kavramsal kategoriler içinde yeniden düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak kitap, tarihsel olayların kendisinden ziyade bu olaylar etrafında inşa edilmiş çatışma anlatılarını çözümleyerek çatışma anlatısının meşruiyeti için kurgulanan tarihsel zemini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Eserde açıkça vurgulanmasa da dikkatle okunduğunda görülebilecek husus şudur: Bu anlatılarda çatışma çoğu zaman doğrudan içerik düzeyinde değil, modernliğin kendi meşruiyetini kurarken geçmişte belirli semboller üzerinden yeniden düzenlemesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

2. Sembolleştirilen Figürler ve Hakikat Rejimi

Bilim–din çatışmasına dair anlatılar çoğu zaman soyut kavramlar üzerinden değil, sembolleştirilen tarihsel figürler aracılığıyla kurulmaktadır. Bu figürler yalnızca kendi dönemlerinin düşünsel bağlamında değil, modernliğin kendini meşrulaştırma sürecinde kazandıkları sembolleştirilmiş roller üzerinden anlam kazanmaktadır. Eserde ele alınan mitlerin bir kısmı, çatışma anlatısının sembolleştirilmiş figürler üzerinden inşa edilmesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede Kopernikçi devrimle ilgili ele alınan mit⁶, insanın evrenin merkezi olmaktan uzaklaştırıldığı iddiasına dayanır. Eserde vurgulanan, yer merkezilik ile insan merkezilik arasında zorunlu bir bağ bulunmamasıdır. Dünyanın fiziksel merkez olmaktan çıkması insanın ontolojik veya teolojik değerinin azalması anlamına gelmez. Bazı yorumlara göre Kopernikçi sistem, insanın evrendeki yerini daha bilinçli kavramasına imkân tanımış ve dini huşuyu artırmıştır. Modern anlatı ise bu dönüşümü insanın değersizleşmesi olarak yorumlayarak “bilimsel insanı” yeni merkeze yerleştiren bir sembolik çerçeveye üretmiştir.

Bruno’nun idamı da benzer şekilde sembolleştirilen bir örnektir.⁷ Kitap, Bruno’nun idamını inkâr etmemekte; ancak bunun bilimsel görüşlerinden ziyade dini iddialarıyla ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Bununla birlikte Bruno’nun teolojik ve kozmolojik görüşlerinin iç içe geçmiş olması bu ayrımı problemli kılmaktadır. Modern anlatı ise bu karmaşık tarihsel durumu çoğu zaman tek boyutlu bir şekilde ele almakta ve Bruno’yu “bilim şehidi” figürüne indirgeyerek sembolleştirmektedir.

Galileo olayı kitabın merkezî örneklerinden biridir. Galileo’nun yargılanıp cezalandırıldığı kabul edilmekle birlikte, işkence ve ağır hapis anlatılarının abartılı olduğu eserde ileri sürülmektedir. Bununla birlikte Galileo’ya yöneltilen suçlamalardan biri, İncil’in bilimsel otorite olarak kullanılmaması gerektiği yönündeki metodolojik tutumudur.⁸ Bu nedenle mesele yalnızca astronomik bir veri tartışması değil,

⁶ Numbers, *Galileo Hapiste*, 75-86.

⁷ Numbers, *Galileo Hapiste*, 87-98.

⁸ Numbers, *Galileo Hapiste*, 104.

hakikatin temyiz merciinin kim olduğu sorusudur. Kitap fiziksel cezalandırmanın boyutuna odaklanarak mitin abartı yönünü sorgulasa da epistemik düzeyde yaşanan gerilim bütünüyle ortadan kalkmamaktadır.

Descartes örneğinde ise zihin–beden düalizmi üzerinden yürütülen eleştiriler ele alınmaktadır. Descartes’in keskin bir ayrım yaptığı ve bunun bilime zarar verdiği yönündeki iddialara karşı, onun düşüncesinin daha nüanslı olduğu ve dinî referanslarının çoğu zaman aşırı yorumlandığı savunulmaktadır. Bu bağlamda Descartes, modern bilimin metafizikten kopuşunun simgesi olarak değil, bilimin yeni bir temellendirilme arayışının temsilcisi olarak yeniden konumlandırılmaktadır.⁹

Eserde ele alınan bilim–din çatışmasına dair anlatılar, çoğu zaman Galileo, Darwin ve Einstein gibi figürlerin inançları etrafında şekillenen biyografik okumalar üzerinden kurulmaktadır. Bu çerçevede bilim insanlarının kişisel inançları ya bilimsel teorileriyle doğrudan ilişkilendirilmekte ya da bu teorilerin anlamını belirleyen temel unsur olarak sunulmaktadır. Eser, bu tür yaklaşımların, düşünürlerin şahsî inançları ile düşüncelerinin tarihsel etkisi arasındaki ayrımı çoğu zaman göz ardı ettiğini ortaya koyduğunu ifade ederek bunun bilim ve din arasındaki ilişkiyi çatışma anlatısı şeklinde kurgulamayı gerektirmediğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Nitekim güçlü teolojik inançlara sahip bir düşünürün geliştirdiği teoriler, sonraki dönemlerde farklı metafizik yorumlara zemin hazırlayabilmekte; benzer şekilde bir bilim insanının inanç konusundaki kişisel tutumu, onun teorisinin doğrudan bir sonucu olarak sunulabilmektedir. Bu durum, bilimsel fikirlerin karmaşık tarihsel serüvenini basitleştirerek onları belirli figürler etrafında sembolleştiren anlatıların oluşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla mesele yalnızca bu figürlerin neye inandığı değil, bu inançların modern anlatı içinde nasıl işlevselleştirildiği ve bilimsel teorilerin hangi epistemik çerçevede yeniden yorumlandığıdır.

Eserde ele alınan bütün bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde, bilim–din çatışmasına dair anlatıların yalnızca tarihsel olaylardan değil, bu olayların belirli figürler etrafında sembolleştirilmesinden beslendiği görülmektedir. Böylece figürlerin biyografileri ve düşünceleri, modern hakikat rejiminin taşıyıcılarına dönüşmektedir. Bu bağlamda mesele yalnızca bilim ile din arasındaki içeriksel gerilim değil, hakikatin hangi otorite tarafından temyiz edileceğine dair tarihsel bir yer değiştirmedir.

3. Modern Bilim, Metodolojik Sınırlar ve Epistemik Otorite

Modern dönemde bilim–din gerilimi artık tarihsel olaylar veya sembolleştirilmiş figürler üzerinden değil, daha çok metodolojik ve epistemik sınırlar üzerinden tartışılmaktadır. Tartışmanın odağı, içerik düzeyindeki bir hakikat çatışmasından ziyade hangi tür açıklamanın “bilimsel” kabul edileceği sorusuna kaymıştır.

Bunun dikkat çekici örneklerinden biri olarak eserde, kuantum fiziği bağlamında gündeme gelen özgür irade tartışması bir mit olarak ele alınmaktadır.¹⁰ Kuantum mekaniğinin determinizmi zayıflatığı ve bu nedenle özgür iradenin bilimsel olarak temellendirilebileceği yönündeki yorumlar modern dönemde giderek yaygınlaşan bir eğilim olarak ele alınmaktadır. Kitap bu tür yorumları özellikle New Age yaklaşımlarla ilişkilendirmekte ve bilimsel bir kuramdan doğrudan metafizik sonuçlar çıkarılmasını problemli bulmaktadır. Bununla birlikte kuantum mekaniğinin determinizmi zayıflatması özgür iradeyi zorunlu olarak kanıtlamasa da en azından bunun imkânını bütünüyle dışlamamaktadır. Bu nedenle mesele bilimden metafizik üretmekten çok, bilimin metafizik tartışma alanını tamamen kapatıp kapatamayacağı sorusudur. Eserin ilgili bölümü ise bu tartışmalara gitmemektedir.

Günümüzün en yoğun tartışma alanlarından biri de akıllı tasarım anlayışının evrim karşısında bilim olarak kabul edilip edilemeyeceği meselesidir.¹¹ Yazar, akıllı tasarımın doğaüstü nedenselliğe başvurması sebebiyle bilim kategorisine dâhil edilemeyeceğini ve evrimin metodolojik doğalcılık çerçevesinde anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Böylece tartışma doğrudan “Tanrı var mı?” sorusundan ziyade hangi tür nedenselliğin bilimsel kabul edileceği sorusuna dönüşmektedir. Bu çerçevede eser,

⁹ Numbers, *Galileo Hapiste*, 149-158.

¹⁰ Numbers, *Galileo Hapiste*, 259-270.

¹¹ Numbers, *Galileo Hapiste*, 271-282.

görünmeyen bir tasarlayıcıyı bilimsel bir nedensellik modeli gibi sunma girişimini metodolojik açıdan sorunlu görmektedir.

Evrim tartışmasının kamusal boyutu da bu çerçevede önem taşımaktadır. Numbers'ın kaleme aldığı bölümde¹² yaratılışçılığın yalnızca marjinal bir inanç olmadığı, dünya genelinde geniş bir kabul alanına da sahip olduğu belirtilmektedir. Bu durum, evrim teorisinin eğitim müfredatında tek başına mı yoksa alternatif görüşlerle birlikte mi yer alması gerektiği tartışmasını gündeme getirmiştir. Böylece evrim meselesi yalnızca biyolojik bir teori olmaktan çıkarak kamusal hakikat otoritesinin sınırlarını belirleyen bir tartışma alanına dönüşmektedir.

Eserin son bölümünde sekülerleşme tartışması üzerinden genel çerçeve ele alınmaktadır.¹³ Modern dünyada sekülerliğin artmasının temel sebebinin modern bilim olup olmadığı sorusu gündeme getirilmekte; bilimin bu sürece katkısı kabul edilmekle birlikte bunun tek ve belirleyici neden olmadığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda “bilim ilerledikçe din geriler” şeklindeki anlatının savunulabilir bir tez olmadığı ifade edilmektedir. Bilimsel teorilerin hem teistik hem de natüralist yorumlara açık olması, bilimsel gelişmenin tek başına dinî inancı dışlamadığını göstermektedir. Esere göre sekülerleşmenin farklı coğrafyalarda farklı biçimler alması da modernliğin seküler karakterinin doğrudan modern bilime indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte eserde dikkat çeken husus, mitlerin eleştirisi sırasında bilimin modern dünyada kazandığı epistemik ve kamusal konumun büyük ölçüde korunmasıdır. Bu nedenle sekülerleşme miti sorgulanırken bile asıl mesele, bilimin sekülerleşmeye neden olup olmadığı sorusunun ötesine geçmektedir. Daha temelde sorun, hakikatin hangi epistemik otorite tarafından temyiz edileceğidir. Orta Çağ'da vahiy ve gelenek üzerinden işleyen hakikat rejimi, modern dönemde deney ve gözlem temelli bilimsel yöntemle doğru kaymıştır. Dolayısıyla kitap, bilim–din çatışmasına dair basitleştirici tarihsel anlatıları eleştirmek bakımından önemli bir katkı sunsa da modern bilimin kazandığı epistemik merkeziliği yapısal olarak tartışmaya açmamaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Bilim–din ilişkisine dair modern anlatılar, çatışma tezini eleştirirken dahi bilimin modern dünyadaki normatif ve epistemik merkeziliğini büyük ölçüde korumaktadır. İncelenen eser, bilim ile din arasındaki tarihsel gerilimlere dair yaygın kabulleri “mit” kavramı çerçevesinde ele alarak bu basitleştirici karşıtlıkları sorgulamaktadır. Bu yönüyle popüler tarih anlatılarının yeniden değerlendirilmesine anlamlı bir katkı sunmaktadır.

Eserde özellikle Galileo örneği üzerinden, bilim insanlarının uğradığı zulme dair yaygın anlatıların abartılı yönleri düzeltilmekte ve tarihsel olayların daha nüanslı okunması gerektiği gösterilmektedir. Bununla birlikte Kopernikçi kozmolojinin teolojik çevrelerde bir tehdit olarak algılanmış olduğu kabul edilse de bu durumun epistemik ve kurumsal boyutları ayrıntılı biçimde tartışılmamaktadır. Bu nedenle hakikatin hangi otorite tarafından temyiz edileceğine dair daha derin mesele arka planda kalmaktadır. Ancak bu sınırlılık, eserin kendi amaç ve kapsamı dikkate alındığında anlaşılabilir görünmektedir.

Kitap, bilim–din çatışmasının yalnızca tek taraflı bir ideolojik söylem olmadığını; bilimi dine karşı bir ilerleme anlatısının simgesi hâline getiren yorumlar kadar, bilimi kültürel bir tehdit olarak sunan karşı anlatıların da bu söylemi beslediğini göstermektedir. Bu bakımdan eser, çatışma söyleminin çift yönlü ideolojik üretimine dikkat çekerek önemli bir tarihsel düzeltme işlevi görmektedir.

Eserin Türkçe çevirisinin başarılı olduğu da belirtilmelidir. Farklı yazarların kaleme aldığı bölümlerden oluşmasına rağmen çeviride üslup bütünlüğünün büyük ölçüde korunması kitabın okunabilirliğini artırmaktadır. Ayrıca bölümlerde yer alan kaynaklar, özellikle araştırma sürecinin başındaki okuyucular için bilim–din ilişkisi literatürüne giriş açısından önemli bir kolaylık sağlamaktadır.

¹² Numbers, *Galileo Hapiste*, 283-296.

¹³ Numbers, *Galileo Hapiste*, 297-306.

Sonuç olarak *Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler*, bilim–din ilişkisine dair yerleşik çatışma anlatılarını tarihsel örnekler üzerinden yeniden değerlendiren dikkate değer bir derlemedir. Popüler tarih yazımında sıkça tekrarlanan basitleştirici kabulleri sorgulaması bakımından hem akademik çevreler hem de konuya ilgi duyan genel okuyucu için yararlı bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça / References

- Iqbal, Muzaffar. "Book Review: Ronald L. Numbers (ed.): Galileo Goes to Jail and Other Myths About Science and Religion". *Journal of Islamic Sciences* 7/2 (2009), 148-150.
- Moore, James F. "Galileo Goes to Jail. Edited by Ronald Numbers." *Zygon: Journal of Religion and Science* 45/2 (02 Haziran 2010), 526. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.2010.01105.x>
- Numbers, Ronald L. (ed.). *Galileo Hapiste: Bilim ve Din Üzerine Mitler*. çev. İsmail Hakkı Yılmaz. İstanbul: Albaraka Yayınları, 3. Basım, 2023.